

مجالس رمضانی

۴

مجلس چهارم

حکم قیام رمضان

علامه محمد بن صالح العثیمین رحمہ اللہ

ترجمہ: عادل حیدری

مرکز مطالعات متین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجلس چهارم: حکم قیام رمضان

سپاس خدایی که به لطف خود گام‌های سالکان را استوار ساخت، و با رحمت خود جان‌هایی را که در آستانهٔ هلاک بودند نجات داد، و برای هر آن کس که اراده نمود انجام کارهای نیک را آسان نمود تا مشتاق آخرت شود. او را به پاس همهٔ امور خوش و ناگوار سپاس می‌گوییم و گواهی می‌دهیم که معبودی به حق نیست جز الله که شریکی ندارد، دارای عزت و قهر است و همهٔ جان‌ها در پیشگاه او خاکسار هستند، و گواهی می‌دهم که محمد بنده و فرستادهٔ اوست که در نهان و آشکار امر الهی را اجرا می‌کرد. سلام و درود خداوند بر او و بر یارش ابوبکر که فرقهٔ تبهکار و افتراگو با او دشمنند، و بر عمر که نفس خود را مالک بود،

و بر عثمان که مال و ثروت هنگفت خود را در راه خدا انفاق می کرد و بر علی که در میدان نبرد دشمنان پهلوان را به زمین می زد، و بر باقی یاران و تابعین و پیروان نیک آن ها تا گامی بر روی زمین برداشته می شود، درود بی پایان بر آن ها باد.

برادران و خواهران من:

خداوند برای بنده اش عبادات را مشروع گردانده و آن را متنوع ساخته است تا از هر کدام برای خود بهره ای بگیرد، و تا اینکه از یک نوع عبادت خسته نشده و با رها کردن آن به شقاوت و بدبختی نرسد. برخی عبادت ها را برای آن ها فرض گردانده که هیچ نقص و اختلالی در آن روا نیست، و برخی از عبادات را برای آن ها نفل و سنت گردانده که بنده به وسیله آن خود را به خداوند نزدیک می سازد.

از جمله این عبادت ها نماز است که خداوند در شبانه روز پنج نماز را برای بندگان فرض نموده اما در ترازوی اعمال ارزش پنجاه نماز را دارند، و خداوند برای تکمیل این نمازهای فرض و نزدیک شدن بیشتر به او

نمازهای نافله را مشروع ساخته، از جمله نمازهای راتبه مرتبط به نمازهای پنجگانه: دو رکعت قبل از نماز صبح، چهار رکعت قبل از ظهر، دو رکعت بعد از ظهر، دو رکعت بعد از مغرب، دو رکعت بعد از عشاء. و از جمله این نمازها، نماز شب است که خداوند در قرآن کسانی که آن را به جای می‌آورند ستوده است آنجا که می‌فرماید: **وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا** [الفرقان: ۶۴] (و کسانی که برای پروردگارشان، در حال سجده و قیام، شب‌زنده‌داری می‌کنند) و می‌فرماید: **تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَهُمْ يُنفِقُونَ (۱۶) فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** [السجدة: ۱۶، ۱۷] ((در دل شب،) از بسترها برمی‌خیزند و پروردگارشان را با بیم و امید [به نیایش] می‌خوانند و از آنچه به آنان روزی داده‌ایم انفاق می‌کنند. هیچ کس نمی‌داند به [پاس] آنچه [این مؤمنان در دنیا] انجام می‌دهند، چه [بسیار پاداش‌ها که مایه شادمانی و] روشنی چشم‌هاست، برایشان نهفته است.) و پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند: **«بهترین نماز بعد از نماز فرض، نماز شب است»**

به روایت مسلم.^۱ و پیامبر صلی الله علیه وسلم می فرماید: «ای مردم، سلام را منتشر سازید، و [به نیازمندان] غذا بدهید، و رابطه خویشاوندی را به جای بیاورد، به سلامتی وارد بهشت خواهید شد»، به روایت ترمذی، و گفته است که این روایت حسن صحیح است، و حاکم آن را صحیح دانسته است.^۲

و همچنین نماز وتر در شب که حداقل آن یک رکعت و حداکثر آن یازده رکعت است. و می تواند یک رکعت نماز وتر به جای آورد به دلیل فرموده پیامبر صلی الله علیه وسلم: «کسی که دوست دارد یک رکعت نماز وتر بجای آورد این کار را بکند»، به روایت ابوداود و نسائی.^۳ و می تواند سه رکعت نماز وتر بخواند به دلیل فرموده پیامبر صلی الله علیه وسلم: «کسی که دوست دارد سه رکعت نماز وتر به جای آورد این کار را انجام

۱- صحیح مسلم (۱۱۶۳).

۲- ترمذی (۲۴۸۵) و ابن ماجه (۱۳۳۴)، و حاکم (۱۳/۳) از حدیث عبدالله بن سلام رضی الله عنه.

۳- ابوداود (۱۴۲۲)، و نسائی (۱۷۱۲) از حدیث ابویوب انصاری رضی الله عنه.

دهد». به روایت ابوداود و نسائی^۱! اگر بخواند می‌تواند همه آن‌ها را متصل به هم - با یک سلام - بخواند، به دلیل روایتی که امام طحاوی از عمر بن خطاب رضی الله عنه نقل کرده است که ایشان سه رکعت نماز وتر خواند و فقط در پایان آن سلام داد.^۲ و اگر بخواند دو رکعت می‌خواند سپس سلام می‌دهد و پس از آن یک رکعت دیگر به جای می‌آورد به دلیل روایت بخاری از عبدالله بن عمر رضی الله عنهما که ایشان بین دو رکعت و یک رکعت در نماز وتر با سلام فاصله می‌انداختند، تا جایی که بین آن‌ها امر می‌کردند برخی کارهایش را انجام دهند^۳، و می‌تواند پنج رکعت نماز وتر بخواند و ننشیند و سلام ندهد مگر در پایان آن. به دلیل فرموده پیامبر صلی الله علیه وسلم: **«کسی که دوست دارد پنج رکعت نماز وتر به جای بیاورد این کار را**

۱ - تخریج پیشین.

۲ - شرح معانی الآثار (۱/۱۲۷).

۳ - بخاری (۹۹۱).

بکند. به روایت ابوداود و نسائی^۱ و از عایشه رضی الله عنها روایت است که: «پیامبر صلی الله علیه وسلم سیزده رکعت نماز شب به جای می آوردند و پنج رکعت نماز وتر می خواندند که تنها در رکعت آخر آن می نشستند». متفق علیه^۲. و می تواند هفت رکعت پشت سر هم نماز وتر بخواند همانند پنج رکعتی که بیان شد به دلیل فرموده ام سلمه رضی الله عنها: «پیامبر صلی الله علیه وسلم هفت رکعت و پنج رکعت نماز وتر به جای می آوردند که میان آنها نه با سلام و نه با سخنی فاصله نمی انداختند» به روایت احمد، نسائی و ابن ماجه^۳.

و می تواند نه رکعت نماز وتر به جای بیاورد، در رکعت هشتم می نشیند و تشهد می خواند و دعا می گوید اما سلام نمی دهد، و برای رکعت نهم بر می خیزد، و در رکعت نهم تشهد می خواند و دعا می گوید و سپس سلام می دهد، به دلیل حدیث عایشه رضی الله عنه در مورد روش نماز

۱ - ابوداود (۱۴۲۲) و نسائی (۱۷۱۲) از حدیث ابویوب انصاری رضی الله عنه.

۲ - بخاری (۱۱۴۰)، مسلم (۷۳۷).

۳ - احمد (۲۹۰/۶)، نسائی (۱۷۱۴)، ابن ماجه (۱۱۹۲).

وتر پیامبر صلی الله علیه وسلم که فرمودند: «نه رکعت نماز می خواندند و نمی نشستند تا رکعت هشتم که در آن ذکر می کرد و خداوند را ستایش می نمود و دعا می گفت، سپس بلند می شد بدون اینکه سلام دهد، و رکعت نهم را به جای می آورد، سپس می نشست و ذکر و دعا می گفت و خدا را ستایش می کرد و پس از آن سلامی می داد که ما آن را می شنیدیم» به روایت احمد و مسلم.^۱ و می تواند یازده رکعت نماز بخواند. می تواند این نمازها را به صورت دو رکعت دو رکعت بخواند و در نهایت با یک رکعت آن را وتر بگرداند، به دلیل حدیث عایشه رضی الله عنها که: «پیامبر صلی الله علیه وسلم بین نماز عشاء و صبح یازده رکعت نماز به جای می آورد، بین هر دو رکعت سلام می دادند و با یک رکعت نمازهایش را وتر می گرداندند» روایت اصحاب کتب سته به استثنای ترمذی.^۲ و اگر خواست می تواند چهار رکعت و چهار رکعت

۱- احمد (۵۳/۶)، مسلم (۷۴۶).

۲ - بخاری (۹۹۴)، مسلم (۷۳۶)، ابوداود (۱۳۳۶)، نسائی (۶۸۵)، ابن ماجه (۱۳۵۸).

بخواند و در پایان با سه رکعت نمازش را وتر کند، به دلیل حدیث عایشه رضی الله عنها که: «پیامبر صلی الله علیه وسلم چهار رکعت نماز می خواند که از زیبایی و طولانی بودن آن نپرس، سپس چهار رکعت به جای می آورد که از زیبایی و طولانی بودن آن نپرس، سپس سه رکعت به جای می آورد» متفق علیه!

پیوسته خواندن پنج، هفت و نه رکعت زمانی خوب است که شخص خودش به تنهایی نماز می خواند یا با گروهی محدود که چنین روشی را می پسندند. اما در مساجد عمومی بهتر است که امام پس از هر دو رکعت سلام دهد تا مردم دچار مشقت و سختی و همچنین دچار اضطراب و پریشانی نشوند، و این روش برای آن ها آسان تر است. و پیامبر صلی الله علیه وسلم می فرمایند: «هر کدام از شما امام شد، نمازش را کوتاه کند، زیرا پشت سر او انسان سالمند و ضعیف و

۱ - بخاری (۱۱۴۷)، مسلم (۷۳۸).

مشغله دار حضور دارند»^۱ و در یک روایت: «هر وقت خودش [به تنهایی] نماز خواند آن را هر طور که دوست دارد به جای آورد»^۲. و ثابت نشده است که پیامبر صلی الله علیه وسلم همراه یارانشان به این صورت نماز وتر را به جای می آوردند بلکه هرگاه خودش به تنهایی بودند نماز وتر را اینگونه به جای می آوردند.

نماز شب در رمضان فضیلت و امتیاز بیشتری نسبت به ماه های دیگر دارد، به دلیل این فرموده پیامبر صلی الله علیه وسلم که: «کسی که شب رمضان را با ایمان و امید پاداش به نماز زنده بدارد، گناهان پیشین او آمرزیده می شوند» متفق علیه.^۳ و معنای «با ایمان» این است که به خداوند و پاداشی که برای بندگان در نظر گرفته ایمان داشته باشد، و معنای «احتساب و یا چشم داشت و امید به پاداش» این است که این عبادت را برای کسب ثواب انجام دهد نه برای

۱ - بخاری (۷۱۵۹)، مسلم (۴۶۷) از حدیث ابومسعود رضی الله عنه.

۲ - بخاری (۷۰۳)، مسلم (۴۶۷) از حدیث ابوهریره رضی الله عنه.

۳ - بخاری (۳۷)، مسلم (۷۵۹) از حدیث ابوهریره رضی الله عنه.

خودنمایی و خودستایی و مال‌طلبی و جاه‌طلبی. و شب زنده‌داری رمضان شامل اول و آخر شب است. بنابراین نماز تراویح هم نماز شب محسوب می‌شود و باید نسبت به ادای آن حریص بود و به آن توجه داشت و هنگام ادای آن انتظار و امید پاداش الهی را داشت. چند شبی بیشتر نیست که انسان مؤمن و عاقل قبل از گذشت وقت آن، غنیمتش می‌شمارد، و از این روی به آن نماز تراویح می‌گویند که مردم آن را به‌طور طولانی به‌جای می‌آوردند و نیازمند این بودند که پس از ادای چهار رکعت، اندکی استراحت کنند.

و پیامبر صلی الله علیه وسلم اولین کسی بودند که نماز تراویح را به‌صورت جماعت در مسجد ادا کردند، سپس از ترس اینکه مبادا بر امتش فرض شود به جماعت خواندن آن را رها کردند. در صحیحین از عایشه رضی الله عنها روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه وسلم شبی در مسجد نماز خواندند و مردم نیز به ایشان اقتدا کردند، و سپس در شب بعدی نماز خواندند و مردم زیادی جمع شدند، و در شب سوم و چهارم مردم جمع شدند اما پیامبر صلی الله علیه وسلم

نیامدند. وقتی که صبح شد ایشان فرمودند: «آنچه شما انجام دادید را دیدم، هیچ چیزی مانع از آن نشد که نزد شما بیایم جز اینکه ترسیدم که این نماز بر شما فرض شود». می‌گویید: این اتفاق در رمضان بود! از ابوذر رضی الله عنه روایت است که: «همراه با پیامبر صلی الله علیه وسلم روزه گرفتیم، با ما نماز قیام به جای نیاورد تا اینکه هفت شب از ماه رمضان باقی مانده بود، پس با ما نماز خواند تا اینکه یک سوم شب گذشت، سپس در شب ششم مانده به پایان ماه با ما نماز نخواند، سپس در پنج شب مانده به پایان ماه با ما نماز خواند تا اینکه نیمی از شب گذشت. گفتیم: ای رسول خدا، چه می‌شد اگر باقیمانده شب را هم با ما نماز می‌خواندی؟ پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: هر کسی با امام نماز بخواند تا اینکه امام نمازش را به پایان

برساند برای او پاداش قیام کل آن شب نوشته می‌شود». به روایت

اهل سنن با سند صحیح!^۱

سلف صالح در رابطه با تعداد رکعت‌های نماز تراویح و نماز وتر همراه با آن اختلاف نظر دارند. گفته شده: نماز تراویح چهل و یک رکعت است، و گفته شده: سی و نه رکعت، و گفته شده: بیست و نه رکعت، و گفته شده: بیست و سه رکعت، و گفته شده: نوزده رکعت، و گفته شده: سیزده رکعت، و گفته شده: یازده رکعت، و اقوال دیگری نیز وجود دارد. و راجح‌ترین این اقوال یازده رکعت و سیزده رکعت است به دلیل روایتی که در صحیحین از ام المؤمنین عایشه رضی الله عنها آمده است که وقتی از ایشان در مورد نماز پیامبر صلی الله علیه وسلم در ماه رمضان پرسیده شد ایشان فرمودند: «در ماه رمضان و غیر آن بیشتر از یازده رکعت نماز به جای نمی‌آوردند»^۲ و در روایت ابن عباس رضی الله عنهما

۱ - ابوداود (۱۳۷۵)، ترمذی (۸۰۶)، نسائی (۱۳۶۴)، ابن ماجه (۱۳۲۷) از حدیث ابوذر رضی الله عنه.

۲ - بخاری (۱۱۴۷)، مسلم (۷۳۸).

آمده که: «نماز پیامبر صلی الله علیه وسلم در شب سیزده رکعت بود»^۱ به روایت بخاری. و در روایت موطأ از سائب بن یزید رضی الله عنه نقل شده است که: «عمر بن خطاب رضی الله عنه به ابی بن کعب و تمیم داری دستور داد که با مردم یازده رکعت نماز بخوانند»^۲ و سلف صالح این نمازها را بسیار طولانی می خواندند، در حدیث سائب بن یزید رضی الله عنه آمده است: «قاری دویست آیه را می خواند تا جایی که ما از شدت طولانی بودن نماز به عصا تکیه می کردیم» و این خلاف آن چیزی است که ما امروزه شاهد آن هستیم که مردم نماز تراویح را به سرعت بسیار می خوانند و آن آرامش و تأنی مطلوب و واجب که رکنی از ارکان نماز است و نماز بدون آن صحیح نیست را به جای نمی آورند، و در این رکن نماز اختلال ایجاد نموده و ضعیفان و بیماران و سالمندان پشت سر خود را آزار می دهند و در حق خود و دیگران ستم روا می دارند، و علما رحمهم الله گفته اند که مکروه است که امام

۱ - بخاری (۱۱۳۷).

۲ - الموطأ (۲۵۱) و سند آن از صحیح ترین اسانید است (مؤلف).

به گونه ای نماز را شتابان بخواند که کسانی که به او اقتدا کرده اند نتوانند سنت های نماز را ادا کنند، تا چه برسد به سرعتی که مانع از ادای واجبات نماز می شود. از خداوند سلامتی را می طلبیم.

و شایسته است که انسان از ادای نماز تراویح تخلف نکند تا اجر و پاداش آن را به دست آورد، و نمازش را رها نمی کند تا اینکه امام نماز تراویح و وتر را به پایان برساند و اجر و پاداش قیام کل شب را به دست آورد. برای زن ها جایز است که در صورت در امان ماندن از فتنه به نماز تراویح بیایند، به دلیل فرموده پیامبر صلی الله علیه وسلم که: **«کنیزان خدا [یعنی زنان] را از مساجد خدا باز ندارید»**! و روش سلف صالح رضی الله عنهم هم اینگونه بوده است، اما زن باید با پوششی درست و بدون خودآرایی به مسجد بیاید و صدایش را بلند نکند و زینت های خود را آشکار نسازد، به دلیل این فرموده خداوند: **{وَلَا يَبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا}** (النور: ۳۱) (و زیور [و آرایش] خود را آشکار نکنند؛ مگر آنچه

۱ - متفق علیه، بخاری (۹۰۰) و مسلم (۴۴۲) از حدیث ابن عمر رضی الله عنهما.

[به صورت طبیعی] نمایان است) یعنی: زینتی که آشکار شده و قابل پنهان کردن نیست مانند چادر و عبا و همانند آن، و به دلیل اینکه وقتی پیامبر صلی الله علیه وسلم به زنان دستور داد که برای ادای نماز عید خارج شوند، ام عطیه گفت: ای رسول خدا، امکان دارد یکی از ما چادر نداشته باشد، ایشان فرمودند: «خواهرش بر او چادر بپوشاند» متفق علیه^۱.

و برای زن‌ها سنت است که از صف مردها فاصله بگیرند و صف‌بندی برای نماز را از صفوف آخر شروع کنند بر عکس مردها، به دلیل فرموده پیامبر صلی الله علیه وسلم که: «بهترین صف‌های مردها اولین آن و بدترین صف‌هایشان آخرین آن‌هاست، و بهترین صف‌های زن‌ها آخرین آن‌ها و بدترینشان اولین آن‌هاست». روایت مسلم^۲. و به محض سلام دادن امام از مسجد خارج شوند و منتظر نمانند، به دلیل حدیث

۱- بخاری (۹۸۰)، مسلم (۸۹۰).

۲- مسلم (۴۴۰) از حدیث ابوهریره رضی الله عنه.

ام سلمه رضی الله عنها که فرمودند: «وقتی پیامبر صلی الله علیه وسلم سلام می‌گفتند [و نماز را به پایان می‌رساندند]، زن‌ها بر می‌خاستند، و ایشان اندکی در جایگاه خود می‌نشستند قبل از اینکه برخیزند»، و می‌گوید: «به‌گمانم این کار را می‌کردند تا زن‌ها برخیزند و بروند قبل از اینکه مرده‌ها به آن‌ها برسند». به روایت بخاری!

خداوندا همان توفیقی که به آنان دادی به ما نیز عنایت کن، و ما و والدین ما و همهٔ مسلمانان را به رحمت خود پیامرزی مهربان‌ترین مهربانان، و سلام و درود خداوند بر پیامبر ما محمد و بر خاندان و یاران ایشان باد.

مجلس چهارم: حکم قیام رمضان

مرکز مطالعات متین

www.MatinStudies.com

t.me/MatinStudies

facebook.com/MatinStudies

Instagram.com/Matinstudies

X.com/Matinstudies